

facere maluit, quàm testamēto vt fierent cauere. Cū iustis itineribus iam propè Complutum venisset, Petrus Campus Complutensis gymnasij rector, duos ex collegis obuiam ad eum salutandum misit, qui eum ferme vnus diei itinere anteuenterunt, quod Ximēnio gratissimum fuit. Mensa eos eo die excepit, vt Ildephonsi collegas solebat: vt indulgens pater, qui diu liberorum præsētia caruit, ad eos sæpe vultū conuertens, de rebus literarij gymnasij interrogabat: quātum cœpta ædificia assurgerent, qualē spem disciplinæ promitterēt, quantus numerus scholasticorū cōueniret, qualem vigore adolescentum ingenia ostentarent. Deniq; qui modò tubarū strepitu classicū sonantiū aures occupatas habuerat, ad musarū modulōs cōuersus, totus erat in re literaria. Mirabantur collegę hominis prudentiā, nihil minus quàm gloriosum affectū ob res gestas præ se ferētis. Existimauerāt enim nihil apud eū eo tēpore, nisi castra, & captiuos Mauros, et africā audituros. Ille verò premebat omnia iā acta alto silētio & de re præsēti verba faciebat: donec Balbasi^o, qui inter salutatores venerat, ex vultus pallore & macie occasionē captās, bene cōsultum fuisse dixit, quòd relicto transmarino & æstuoso cælo, Orano capta ad sui cupidos tēpestiuè rediisset. Hic ille quasi exprobratā sibi ignauitiam interpretaretur, recōditū animi sensū aperuit. Nō tu fatis (inquit) animi mei robur Balbasi nosti: dedisses mihi fidelē exercitū, ego fortasse nō Orani modò, sed totius Africę superatæ victoriā, quātunuis sim corpore effæto, reportassem. Hoc idē & Friaſio primū, deinde Lupo Aialę dixisse certū est. Hinc Cōplutū est profectus, cui tā ciues quā literarij ordines, obuiam perrexerūt, qui lætis salutationibus, incolumem reditū & foelicē victoriā gratulabantur. Præcedebant antistitem captiui Mauri, & cameli auro, argentoq; ex prædā Africana onusta. Volumina etiā Arabicis characteribus conscripta, ad astrologiā & medicinam spectātia, vt suā bibliothecā exornaret, Alcaza uę, portarūq; vrbis repagula, & claues, candelabra, & pelues Mesquitarū, quibus Mauri ad suas lotiones vtūtur, & Arabici litui, quos anafilos vocamus. Multa ex his in tholo tēpli diuo Ildephonso dicati suspēsa fuerūt, quæ adhuc Cōpluti magno studio visuntur. Nōnulla etiā Talabricā missa sunt, præsertim cuiusdā Oranēsis portę claues, quę adhuc Talabricēsis vocatur, quoniā à Bernardino Menesio talabricēsum duce capta fuit, & in sacello Deiparę virginis quod extra oppidum est, vexillo rubro iuxta pendente, quod. lunam cærule

DE REBUS GESTIS.

am ut Mauri solent in sine habet, asseruari aiunt. Res erat sanè ap-
 plausu & specie triumpho par: quam cum celebrare Complutenses
 vellent, mœniorum partem diruerunt, quâ Ximenius in oppidum
 reciperetur. Tamen modestiæ suæ memor, nullo pacto illac ingredi
 voluit, quanquam Complutensibus nimis deprecâtionibus. Compluti
 aliquot menses valetudinis restituendæ causâ, cômoratus est: nam
 Toletum quò religionis ergò venire cupiebat, ire noluit, ne immo-
 dicis honoribus quos parari nouerat, oneraretur: & ut salutationes
 regulorû euitaret, qui ad eam urbem simulatq; Ximenius aduētasset
 venturi credebâtur. Hac etiâ de causâ Pintiam, vbi rex aderat, veni-
 re recusauit. Homo enim ad res serias, & grauitatē factus, huiusmo-
 di officijs, quæ ille inepta vocabat, nimis grauari se dicebat. Fecit in-
 terim ecclesiæ Toletanæ patres de aduentu suo certiores, & rogat
 ut dierum aliquot supplicationes pro incolumi reditu suo decerne-
 rent: nã se corû puris ad Deum precibus, in bellicis periculis vehemē-
 ter adiutû esse dicebat: quæ statim decretæ pro dignitate sunt. Dixi-
 mus Fernandû Verâ Didaci tormentorû præfecti filiû, Orano cap-
 ta ad regem cum Ximenij literis venisse nuntiû, quod magni beneficij
 loco Didacus pater à Ximeno habuerat: solēt enim reges primos
 huiusmodi de rebus nuntios præmijs neutiquâ contēnendis donare.
 At Fernâdus ætatis vitio parû prudens, non admodum properabat,
 sed delicatè iter faciens ad multum diem dormiebat, à prandio lu-
 debat alea, literarum fasciculum negligenter iacere sinens. Eius in-
 genium quidam ex militibus cum abunde cognouisset, disceden-
 tem, per vestigia sensum & dissimulanter insequitur: & occasione
 oblata, primo aut secundo diuersorio literas subfuratus, ad regem
 properat, & præmia quæ Veram capere oportebat, interceptit. Xi-
 menius verò iam bis ad eundem lapidem offendens, Granatensis æ-
 thiopis memor, ob cuius desidiâ penè regiam beneuolentiâ ami-
 serat, quanquam ob præsentem successum nihil erat quod trepida-
 retur, tamen ne in parte aliqua officij cessasse videretur, Francis-
 cum Ruizium, cuius etiam opera in Granatensis æthiopis damno
 usum esse diximus, cum mandatis copiosioribus, pro ut res denuo
 natè poscebant, mittit. Nam cum Zaratensem iurisperitum, alte-
 rum ex militaribus duumuiris, causis Orani disceptandis, ac iuridi-
 cundo præfecisset, literas querelarum plenas ab eo acceperat, de
 ijs quæ post eius discessum, ab exercitû principibus, sed à Nauarro po-
 tissi-

tissimum, & Vianello gerebantur. Omnia scilicet per summam auaritiam ab illis agi: quicquid frumenti aliunde deportabatur, ad eorum horrea transferri: nihil nisi per ipsos Orani venale esse: quicquid furfurum, & vitiosa annonæ apud se haberet, misere plebi quo vellent pretio diuendere. Rursus Vianellum magistri castrorum auctoritate usum, edicto publico vetuisse, ne quid amplius com meatu ex locis vicinis inferretur. His denique artibus factum esse, ut post tam prouidam Ximenij de inuehendo com meatu curam, post tam largam panis nautici collatam ab eo copiam, in maxima rerum penuria verferentur: seq; intercedentem, cum ea quæ fiebat indignissima esse existimaret, pessumè ab illis acceptum, & vltima si quid ultra contenderet, esse cominatos. Quapropter se præfecturæ munere abdicauisse, facultate postulata magistratu deposito in Hispaniã trajiciendi. Id cum nequaquam ipsi cõcederetur, verebantur enim ne tam certo & domestico testimonio, apud regem traducerentur, in summo se dolore & squalore futurum interim, dum per regem ab illis erumnereretur. Nã quod de Nauarri ingenio aliàs à Ximeno audierat: hominẽ scilicet esse vastum, bellis & vitæ castrensi assuetum, & rebus ciuilibus tractandis perquam ineptum, id se planè experimento didicisse. Quare daret operam, ut aliquis moribus incorruptis, & rerum gerendarum prudentia instructus, ad rem tanta fortune prosperitate partam conseruandam, quam primũ mitteretur. Quod enim in tanta tumultuantium, & omnia per scelus agentium militarium hominum confusione, incolumis Orani resp. permaneret, Ximenij omnino in Deum adscribere pietati, qui diuino magis auxilio, quam vlla humana ope urbem illam cepisset. His igitur literis à Zarateni præfecto susceptis, de his omnibus ad regem scribit: & ut Nauarro imperatoriam potestatem quam ipse cõtulerat cõfirmet, poscit: sed rerum ciuiliũ, & reip. gubernandæ curam alij madet. Deinde necessariũ videri, ut ei qui Orani præfectus esset, Mersalcabiranus portus cederet: periculosum enim existimabat, eam præfecturam inter duos partiri: ne fortasse ex opinionum dissensione, in tam cõiuncto negotio cõtra regiam maiestatem, & publica comoda peccaretur. Idcirco secum cõsideraret, an Didacus Fernadus, qui Mersalcabiranam custodiam tenebat, & cuius in re bellica virtus, & in rebus tractandis industria perspecta erat, ei negotio cõueniret: & tantisper dum de Didaco Fernando cõsultabatur, iuberet Nauarrum ad incursiones faciendas Orano egredi, urbis cura Roderico Rogio, viro

forti, & vigilantibus tradita, qui propter Didaci Fernandi absentiam, vicariam operam in Merfalcabirana prefectura dabat. Porro ad urbis custodiam duo millia peditum necessaria esse existimabat, equites vero trecentos: quanquam horum numerus in dies augendus videbatur. Quae vero cum ad religionis, & Dei cultum, tum ad officia tam priuata, quam publica, & ad agros, domos, & peculia diuidenda pertinerent, sic esse tractanda videbatur, ut primum sacerdotes templis iam dedicatis cooptarentur, quibus census & lares designarentur. Deinde colonos deducendos, qui regionis fertilitate, & caeli benignitate capti, urbem saluam cuperent, & arua excolerent, & ut iam indigenae pro aris & focus depugnarent. Alioqui si ea peregrinis, & statim vendituris, beneficij & muneris loco erat daturus, frustra se tot labores suscepisse, cum omnia breui essent ruitura. Porro colonos ea lege Oranum esse deducendos, ut per continuum biennium pedem inde non moueant, nec abesse illis liceat ultra duos menses: si secus fecerint, ius coloniae amissuros. Iam vero qui designati fuerint, intra duos menses Oranum ire teneantur. Publicus census, aut communia pascula nemini unquam priuato donentur, sed aut publicis usibus reliquantur, aut ad Dei cultum, & delubrorum. Quod si commendatarius, ut sepius cum rege tractauerat, Oranum tandem mitteretur, qui hostibus nostris oppositi oram maritimam tueretur, vniuersae proculdubio Africae terrorem incuterent. Se quidem permultum reip. interesse censere, ut quemadmodum ad Portugalliae fines Alcantarenses, & in confinio Granatensium Oretani, quondam a maioribus nostris, quando Castella partim Maurorum vicinitate, partim Portugallensibus discordijs laborarent, constituti essent: & Rhodi Hierosolymitani, qui Turcarum regionibus proximi, eorum insultus & conatus retardarent: ita nunc quando diuino beneficio, atque ipsius felicissimo regno, intestinis tumultibus Hispania liberata est, & eius fines ultra mare prolata, saltem commendatarius sancti Iacobi, qui in Vclesano coenobio sunt, & qui illuc soleni ritu initiandi conueniunt, Oranum in nouum coenobium transmigrarent, in castris oranino futuri, donec post confecta vicefima stipendia, iam emeriti militia soluerentur. Hoc sane si tunc regi placuisset, non modo Oranum tutam haberemus, quae ob Turcarum cum Mauris coniunctionem tam ancipiti custodia retinetur, sed de totius Africae possessione decertaremus. At rex sibi facultatem donandi commendas, ea ratione adimi vides, causis quaesitis, negotium utile, & ut multis videtur

videtur necessarium, quoad vixit distulit. De quo postea Ximenius rerum summę præfectus, quanuis crebros sermones habuerit, nihil tamen tentandum duxit, donec coram cū Carolo de re ardua, & impedita ageret. Nam Carolus, qui militaris disciplinae studio cum primis tenebatur, facile Ximenio assensurus videbatur: sed morte ante regem conspectū præuētus, hæc & alia multa, cum maximo reipub. incōmodo, imperfecta & informia reliquit. Iuxta præscriptam à Ximenio formam, omnia propemodū à rege sunt curata. Nam de colonis deducēdis, de agris diuidendis, de vtraq; præfectura Didaco Fernando tradenda, è vestigio sunt cōfecta. Quæ verò ad religionē ad publicos mores, ad reip. officia spectabāt, ferme intra triennium cōstituta sunt. Nam regiarum tabularum exempla, tertio ab hoc anno qui duodecimus eius seculi erat, data, & deinde per tabelliones Onofrium Garfiam, Melchiorem Nonnium, partim anno quatuordecimo, partim decimo, sub Alphonso Fonseca Archiepiscopo signata, apud me habui, nunc verò ea Compl. Academia tenet, in quibus ex Hispania coloni Oranū deduci, agros ipsis & Maurorum prædia diuidi, sex sacerdotes in templo maximo sacris more Christiano faciūdis cooptari, quibus itidem sex domos dari iubentur, prope templū ipsum quoad fieri posset, ad accōmodam habitationem hominū religioforum. Alcazauē & Castello, quod ab altera parte vrbis Trimefium versus Didacus Vera prudenti consilio, statim sub discessū Ximenij exēdificauit (Razalcazar, quasi minorē arcē, Oranienses appellant) singuli sacerdotes deputari mādantur. Pace igitur & ingenti tranquillitate littoribus nostris ex Orani captiuitate cōstituta, dum Ximenius Cōpluti eodem musarū, quā felicibus auspicijs exorsus fuerat perficere animum intendit, non cessabat regem adhortari, ne exercitui Africano deesset, & recenti victoria exultantibus militibus fauore suo vires adaugeret: nam debilitatis Maurorū animis, victorē exercitum facilè reliquā maris Africani oram in potestatē suā redacturū. Quod & anno insequēti factū est: nam eo incunte, sub nonas Ianuarij, die ob Magorū adorationē religiosissimo, Bugia vrbs celeberrima à Nauarro in Africa capitur, quā nōnulli Iuliā Cæsareā, Iubę quondā regiā, esse putāt. Ea non minus Hispanis quā Oranum infesta erat, muris altissimis antiquitatis venerādæ cingebatur, nam Romanā esse structurā lapides ipsi testātur. Copiosior illā, & ditior populus quā Oranū incolebat, sed minus bello exercitatus, magisq;

gizuatensis
 delictijs & voluptatibus deditus. Nonnulli inter quos est Io. Leo Africanus scriptor, minimo negotio rege continuo cum omnibus civibus in fugam conuerso, captam fuisse dicunt. At ex nostris Petrus martyr author est, aduentu Nauarri cognito, foeminas, senes, pueros, & omnem bello inutilem multitudinem vrbe à Bugianis pulsam, ceteros qui cum rege remanserant, ducentis tormentorum machinis super moenia vrbes collocatis, vnde lapides, ferreiq; globi in nostros contorquebantur, primo fortiter restitisse, regemq; ipsum non contemnendo cum peditatu, tum equitatu, montem vrbi adiacentem occupasse, vt maiore vi ex superiori loco in Nauarri exercitum irrueret, sed omnes machinarumque in moenibus collocatae erant iaculationes, magistrorum tormentariorum imperitia irritas fuisse: qua occasione nostris locum est nauibus egrediendi esse datum: qui bene stipati, & crebro sclopetarum & scorpionum iactu, in cliuum quem rex tenebat processerunt. Cum ergo non mediocriter plumbeis globulis, & sagittis exercitus Maurorum perturbaretur, vbi cominus verum est, & hastis atque ensibus agi coeptum, vim nostrorum Mauri non tulerunt, sed ad urbem vniuersi se recipere laborabant. Hispani perniciter hostes insecuti, illis commisti urbem vnam ingrediuntur, eamque tandem victores capiunt. Petrus Arias cognomento Iustator, quem inter coronellos recensuimus, suis preclaro exemplo fuit: nam inter primos murum conscendit, & Maurorum signifero deturbato, illius vexillo arrepto suum substituit: & praesidium quod prope aderat, admirabili praestantia occupat. Res accidisset nostris felicissima, nisi Rodericum Moschosum Altamirae comitem, acerbo mortis genere eo proelio desiderari contigisset. Hic non hostili vulnere occidit, sed Hispani militis medicata sagitta, quam in scorpium umbilico aptauerat, & oculos in hostes, occasione ferendi captas, coniciens, minus qui a tergo confertim premebant cauens, sagitta emissa est ipso nolente, & Moschosum inter primos fortiter pugnantem lethali vulnere percussit. Ille oculis in celum sublatis, gratias Deo immortalis egisse dicitur, quod pro Christi religione aduersus Mauros dimicans occuberet. Vnum premature & asperum mortis solatium suscipere se dixit, quod non illico cadendi illum fuerit: nam interea dum spiritus superaret, tale suae specimen virtutis erat daturus, vt merito esset a suis coplorandus. Ergo ceteros exhortans in hostes processit, tantumque manu dum potuit peregit, vt magna pars victoriae, quam nostri eo die sunt consecuti, Moschoso est Nauarri testimonio debeat. Comuni totius exercitus luctu, eius corpus sepulturae datum est,

est, & fortissimus iuuenis præstatis Imperatoris voce in totius exercitus cōspectu funebri oratione, est laudatus. Eius mortē postquā rescivit Ximenius molestè tulit: nā in Oranica expeditione, cū viuidū in iuvene animū animaduertisset, ei primas partes post Nauarrū in exercitu detulerat. Erat iā cūctis Africæ nationibus Nauarri nomen cū primis formidabile: qui his successibus elatus, regē Bugianū quinto post mense urbem suā recuperare molientē, castris spoliatū adeo potēter fregit, vt nihil postea hostile tentauerit: sed regno & fortunis exutus, priuatā vitam inglorius egerit. Ibi rursus Petri Arias virtus emicuit: nā præsidio quod occupauerat per Nauarrū præfectus est, & barbaris per octo horas pertinaci cōtentione oppugnātibus, hostiū impetū sustinuit, egregieq; locū cōmissum est tutatus, quinq; dūtaxat militibus adiuuātibus: nā ceteri ægrotabāt. Idcirco auitis suę familiæ insignibus castellū addidit, septē hostiū scalis admotis, quas ipse feramētis sustulit. Hic est ille Arias, qui aduersus noui orbis anthropophas, quos Charibes vocant, classe à Ferdinādo catholico rege suscepta missus est. Huius factū sub mortis tēpus percelebre & inauditū alias fertur. Diutina, & insanabili egritudine correptus, crebrò ad sacra audienda in tēplū itabat, vbi eius sepultura effossa & aperta erat, in quā quotidie peractis sacris descēdebat, iacebatq; quātus erat: deinde lustrali aqua aspersus, & funebribus precationibus expiatus domū redibat. Hoc se facere vxori & amicis dicebat, vt sic paulatim assuesceret illiusmodi habitationi, quę sibi tā diuturna futura erat. Fuit quidē magnū intrepidi animi argumētū, toties terrā subiisse, & parētationes audisse. Quāq; si quis ré penitus rimetur, poti⁹ huiusmodi facta atre bili adscribet, quā vlli animi virtuti. Pari cū Bugiano successu, tertio post mēse. vj. Calen. Augusti, Tripolis per Nauarrū capitur: eiusq; vrbis præfectus vnā cū familia, captiui Mesanā in Siciliam mittūtur, vbi aliquot annos in custodia habiti, tandē à Carolo. V. Imperatore (vt erat admirabili humanitate) Tripolim libertati pristinę restituti redierūt. Ob huius vrbis captiuitatē nō modò Hispaniē rex, & Ximenius victorię particeps ingentē lætitiā susceperunt: sed cū Pōt. Max. ad urbē hæc ipsa nuntiata fuissent, adeo ei & senatui Cardinaliū grata acciderunt, vt aliquot dierū supplicationibus decretis, addiuorū puluinaria publica omnium lætitiā sit processum, regis catholici magnanimitatē, Hispanā virtutē, & Ximenij præstantiā collaudantibus, quę harum rerum suaforē, & perpetuum apud regē insti-

gatorē esse cognouissent. Ante tamē mēsis aliquot, dum eā oram orientē versus Nauarrus circūnauigat, ad Cercinnā insulā Lotophagitis proximā, Vianellus vir prestāti animo & robore p̄ditus, & rerū bellicarū notitia clarus, parū cauto & prudētī ausu, morte miserā trucidatus est. Nā cūm. X. Calen. Martias ad eam insulā Hispanorū classis deuenisset, oppidis quidē vacuā repererūt, vt nostra etiā tēpestare est, tantū enim sunt frequētia pastorū mapalia, aliquotq; itē ex Mauris agricolę, qui partim gregibus alendis, partim terrā excolēdo vitā inermem agūt. Huc Nauarrus appulit, vt classē aqua indigentē subleuaret. Ergo Vianellus aquationē facturū egreditur, & loci situ circūlustrato tres dulcis aquę puteos reperit: ad eos explorandos Nauarr⁹ accessit, erāt autē ceno oppleti, nā postquā Mauri alios puteos interiūs effoderāt, hi neglecti erant. Postero die, qui iā tertius ab accessu in insulā erat, Vianellus excitatus à Nauarro obnixē cōtendit, vt sibi aliquot militibus datis, curā puteos expurgādi, & aquā ad naues inuehēdi demādet. Annuit Nauarrus. Ille verò quadringentis militibus assumptis, ita gnauiter in eo se gessit, vt circiter meridiem opus susceptū absolutū dederit. Ergo fossis puteos circūdat, & in orbē hastas defigit, interpositis alternatim sclopetis. Vbi Nauarrus eō aduenit, spectaculo delectatus, Vianellū id impensē efflagitantem ad puteorū custodiā reliquit. Animo id parū lubenti Nauarrū fecisse testimonio satis magno est, quòd inde discedens dixisse fertur: re quā fortī animo Vianellus cōfecit, temerario & iuuenili cōsilio tueri studet: facillē enim ē nauibus in terra hostili, velut canes in Nilo, aquā sumeremus. Vianellus dū puteos expurgat, signiferū nō nihil in re demādata cessantē, nō modò verbis duris homo superbus & iracūdus obiurgauerat, sed pugnis in super & vulneribus additis, barbę pilos per cōtumeliā vulerat: is indignis modis sic leui de causa à Vianello tractatus, quanuis eo tempore iram conceptam dissimulauit, impia prodicione iniuriā illatā vlcisci decreuit. Igitur sub primis tenebris ad agricolās Mauros qui Gerinnam incolebant. profectus, se Hispanorum ad puteos custodiā, sine vllō negotiō in manus traditurū pollicirus est. Nocte intēpesta signifero ducēte, Mauri exploratoribus sine vllō strepitu p̄missis, cū Hispanos nihil minus quā irruptionē inimicā cogitantes, somno oppressos esse cognouissent, in eos irruētes, tribus dūtaxat exceptis, vniuersos obruncāt. Ex his alterum ad regē Tuuetis, alterū ad Xecū Lotophagorū regē, veluti de nostris triumphan-

triumphātes mittunt: tertius ex vulneribus susceptis penè exanimis, inter obruncatos relictus est. Reuertebātur interea viginti milites, qui ad naues cōmeatus deuehēdi causa, eo ipso die sub solē occidētē à Vianello ire iussi fuerant. Qui barbaras voces Maurorū audiētes, & quid accidisset statim cōiectantes (quod in tenebris facillè fuit) quā cōmodè licuit, sese occultauerunt. Mauri dilaniatione nostrorū pręter spem tam ex voto facta, sulphure sclopetarū incenso, ingentē sonitum exultantes excitarunt. Nauarrus qui Vianelli, & militū in Insula degentiū sollicitus, somno interrupto noctem anxiam illā trāsegerat, vbi parum apta tēporis hora (erat enim matutinū crepusculum) sclopetarum sonitum audiuit, extēplo perculsus, sagatus vt in castris dormire cōsueuerat, electo profiluit, & classicū incinens vniuersum exercitum ad terram eduxit. Mauri tamē, qui ob victoriā adeptam elati, rectā in littus ad naues properabant, vt si nostros negligētes offenderent, pari successu opprimerent, simulatq; Nauarrū acies suas instruentē conspexerunt, terga dantes, ad interiora insule, in latebras & antra se recipiūt. Ille autem noster, qui inter cadauera semi mortuus remanserat, vt Mauros fugientes vidit, necessitate vires sufficiente, ad nostros reptans vix tandē peruenit. Is deficienti & collapsa voce, tribunum quendā militarem, & Franciscanū monachum alloquitur: quibus Vianelli cōtumaciam, signiferi proditiōē, Maurorum aduentum ordine exponit. Sed ante omnia Vianellū culpāt, qui læsi militis & iniuriæ illatę immemor, vigilias procul à castris posuerit, quas hostes inopinantes oppresserūt: oportuerat enim milites etiam intra castra cōstituire, qui per solidā noctē excubarēt. Ad ea cognoscenda Didacus Pacciecus tribunus militaris, cum exploratoribus à Nauarro mittitur, à quo postquā de omnibus abunde certior factus fuit, dissimulato dolore, vt exercitus naues protinus conscendat iubet, & anchoras euestigio soluit. Nihilo infractior eo casu Nauarrus, Tripolim, & postea Lotophagorū insulā, quę Meninx dicitur, Sicilię littoribus infestam, vastare instituit: quo metu Neapolitanę triremes liberatę, quas ei orę rex Ferdinādus, paulò ante in Italiam veniens pręposuerat, facilius mare Tyrrhenū nauigaturę erāt. Minimo negotio eam insulam in potestatem suam redacturus Nauarrus fuerat, nisi Garfias à Toletō, Albani reguli maior natus filius, fortis animi & magnę spei iuuenis, sub procinctū ipsum adueniens infausta & immatura morte Nauarri consilia prorsus interuertit.

DE REBUS GESTIS

set. Nauarrus enim solis declinationem expectandam omnino cen-
sebat, erat enim sub extremū Augustū dies diuo Augustino sacer, no-
stris tamen ater & nefastus. Lotophagi quid hora diei feruentissima
futurum esset prouidentes, situlas, aheneos vrceos, & alia id genus va-
sa hauriendę aque accōmoda, funibus appensa sitibūdis iuxta puteos
apposuerunt, vt aquam morte emerent. Si quidem dum æstuantiū
præcordiorum rabiem aquæ haustu extinguere certatim laborant,
quanuis ex insidijs prodeuntes Mauriequites in corpora eorū vndi-
que sequirent, nullis vulneribus inflictis ab aquis depelli poterant, nec
vllum mortis genus recusabant: miserandū sanè spectaculū, ipsiq;
etiam trucidatoribus horrendum. Circiter. iiii. millia egregiorū mi-
litum, cum suis tribunis & ducibus, pauci ferro, siti cōplures & are-
nosę terrę voraginosi specubus (vt Martyr scribit) submersi perie-
runt. Si qui tamen ad naues se receperunt, eadē semper fortuna per-
sequente, cū nihil humoris quod haurirent inuenissent, ferme o-
mnes siti sunt enecti. Nam dum fœminę quę in nauibus erant, Insu-
lę vastationem proculdubio futuram credunt, lauādīs vestibus & va-
sculis, omnē ferē classis aquā effuderāt. Discedit inde Nauarrus mœ-
rens: Meningem insulā, cui arbor lotos in ea multa iam Homericis
temporibus nomen dederat, olim Cęsarum creatione nobilē, nunc
verō clade Hispanorum infamem, diris, vt nefastam, execratur. Erat
in Lotophagite Gerapolis vrbs, hinc fortasse tota insula Girba ap-
pellata est, sic enim illam Eutropius rerum Romanarū scriptor vo-
cat. Hinc Navarro prima mali labes: nam cū eius fraude id acci-
disse vulgō iactaretur, rex Ferdinādus vt Albano regulo gratificaretur,
tertio deinde anno Nauarrū cruento illo prælio ad Rauennam
habito captum, neglexit. Sic ob priuatam & commentitiā, vt nōnul-
li arbitrantur, causam, fortis miles & præstans Imperator, qui reip.
multis in rebus opera egregiē nauata profuerat, adhuc firma ætate,
in squalore relictus est: donec postea Gallorum partes secutus, rursus
à nostris est captus, & Neapoli in custodia vbi asseruabatur, tēdio vi-
tę mortem sibi consciuisse creditum est. Cuius cadauer, quod inglo-
rium in tēplo sanctę Marię nouę, priuato in loco iacebat, Dux Sues-
sanus in sacellum magni Gonsali, quod in eodem templo est, transtu-
lit, constructo etiam magnifico sepulchro, & epigrammate inscul-
pto, quod sic habet. Osibus & memorię Petri Nauarri Cantabri, so-
lerti in expugnandis vrbibus arte clarissimi, Gonsaluus Ferdinādus
Ludoui-

Ludouici filius, Magni Gonfalui nepos, Sueſſe princeps, Ducē Gal-
lorum partes ſecutum pio ſepulchri munere honeſtauit: cū hoc in
ſe habeat præclara virtus, vt vel in hoſte ſit admirabilis. Hunc ergo
vitę exitum Nauarrus & Vianellus habuere, qui Ximenij glorię, &
virtuti inuidentes, malam illi gratiam acceptorum beneficiorū retu-
lerunt, ingrati animi, ne dicam impij, abunde teſtimonium dātes. Eſt
epiſtola Zarati iuriſconſulti, qui Orano præfectus fuit, ad Ximeniū,
cuius extremi verſus ad hanc rem facientes, ſic habent. Cū tot be-
nificiorum generibus à te Nauarrus, atq; eius intimi, quos ſatis no-
ſti, decorati & ſubleuati ſint, nam ni tu prouidē & perhumanē anno-
nē caſtrenſi ſubueniſſes, ipſi cum exercitu omnino fuerant perituri,
tamen ſic verbis amaris in te debacchantur, ac ſi vxores eorum ra-
puiſſes, aut maiorum monumēta violaiſſes, aliquidūc in eos atrocius
geſiſſes: hæc vna cauſa me in primis cogit, vt miſſionē ab hoc loco
vel importunē flagitē. A Vianello magiſtro caſtrorū cauendū tibi
eſſe cenſeo: nihil enim ſyncero, nihil amico, nihil candido in te ani-
mo facit, aut loquitur. Hic ergo tunc erat rerum noſtrarū in Africa
ſtatus. Ximenius poſtquam Orani victoriam non ita recentem in
hominum memoria eſſe credidit, & ſe minus ſeris gratulationibus
obtundendum, Compluto Toletum patrum deſiderio ſatiſfactu-
rus venit: ſed in primis, vt vota quę in periculis tranſmarinis cōſtitu-
tus vouerat, in virginis Deiparę templo maximo, vbi illa coli gau-
det, ſupplex redderet. Durant ad noſtram ætatem ſacri dies, in monu-
mentū Africanę victorię inſtituti, quibus poſtridie dominicę Aſcē-
ſionis, atque altero inſequenti, tēpli maximi ſacerdotes ſacra in cru-
cis dominicę honorem, & Ximenij ſuorumquę propinquorum pa-
rentationem, faciunt, amplis reſtitibus in hoc contributis. Ad ſacrā
verò templi Toletani ſupelleſtilem renouandam, tria nummorum
aureorum millia anno eius ſeculi. xiiij. per duumuiros teſtamen-
tarios donari iuſſit, pecunia à Didaco Samartinio quę-
ſtore pontificio, ſtatim numerata.

Q